

СУТНІСТЬ СУЧАСНОГО ТЕРОРИЗМУ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Неділько А. І.
м. Полтава

Анотація. У статті подано поняття тероризму, описані його риси на сучасному етапі, дана вичерпна характеристика з наведеними прикладами.

Ключові слова: тероризм, терористичний акт, терористична група, види тероризму.

У ХХІ столітті тероризм став невід'ємною частиною політичних і економічних процесів у світі і значно загрожує громадській і національній безпеці. Поодинокі прояви переросли у масове явище. Нині тероризм – проблема не лише для країн із політичним, національним чи релігійним розладом, а і проблема Північної Ірландії та Великої Британії, Лівії та США, Палестини й Ізраїлю, це проблема всієї світової спільноти. Терористичні акти у США 11 вересня 2001 року кардинально змінили характер загроз міжнародній безпеці у світі. Вони продемонстрували можливість ураження значної кількості людей та об'єктів без застосування традиційної зброї: викрадений літак, комп'ютерні мережі, банківська або поштова система, засоби масової інформації, тобто те, що не підходить під визначення «зброя» у загальноприйнятому значенні. Нині існує понад 100 визначень поняття «тероризм», однак жодне з них не підтримане міжнародною спільнотою як загальновизнане. Терміни «терор» і «тероризм» історично вживаються в декількох аспектах, що відкриває простір для довільного маніпулювання ними. Слово «терор», що у перекладі з латинської мови дослівно означає «страх, жах», вперше вжитий у політичному лексиконі у Франції жирондинцями та якобінцями, які об'єдналися для підготовки повстання й повалення «за допомогою залякування та помилування» кабінету міністрів при королі Людовіку ХVI [12].

Першою терористичною групою в історії людства була, певно, секта сікаріїв, яка діяла у Палестині в 66-73 роках. н. е. Назва цієї секти походить від назви улюбленої зброї бойовиків угруповання, а саме короткого меча (сіки), який легко можна було сховати під одягом. Тактика діяльності сікаріїв спрямовувалась головним чином на дії під час масових заходів. Вони вважали, що як раз натовп є темрявою завдяки своїй щільності, давці і неможливості визначити, хто саме завдав смертельного удару. «Темрява натовпу» була їх улюбленим місцем здійснення терористичних актів. Головними цілями сікаріїв були представники єгипетської і палестинської діаспори, які виступали за налагодження дружніх стосунків із Римською імперією. Вже у ті часи сікарії відрізнялися релігійним фанатизмом. У муках вони вбачали радість, вірили в те, що після повалення ненависного режиму народ звільниться від мук та страждань [8].

Проаналізуємо, що нині розуміють під поняттям «тероризм». Енциклопедичні словники, зокрема і юридичні, визначають у його міжнародному аспекті:

- тероризм міжнародний – насильницькі акти, вчинені проти окремих громадян чи об'єктів, зокрема тих, що перебувають під захистом міжнародного права, вбивства глав іноземних держав та урядів (їхніх дипломатичних представників), підривання приміщень посольств і місій, представництв організацій, штаб-квартир міжнародних організацій, вибухи у громадських місцях, на вулицях, аеропортах, вокзалах та ін.

- тероризм міжнародний сукупність суспільно небезпечних у міжнародному масштабі діянь, що тягнуть за собою невинуватну загибель людей, порушують нормальну дипломатичну діяльність держав, їхніх представників й утруднюють здійснення міжнародних контактів і зустрічей, а також транспортних зв'язків між

державами;

- тероризм – злочинна діяльність, яка виражається у залякуванні населення та органів влади з метою досягнення злочинних намірів [10].

Науковці України, зокрема В. Ємельянов, тлумачать тероризм як загально небезпечні дії або погроза ними, що вчинюються публічно, посягають на суспільну безпеку і спрямовані на створення у соціальній сфері обстановки страху, непокою, пригніченості з метою прямого або непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення чи відмови від нього в інтересах винних [7].

Відомий фахівець із питань вивчення тероризму Ю. Антонян вважає, що тероризм – це насильство, яке містить загрозу іншого, ще більшого насильства для того, щоб викликати паніку, зруйнувати або порушити державний чи суспільний порядок, викликати страх, примусити противника прийняти бажане рішення, викликати політичні та інші зміни [1]. С. Зелінський у своїй праці намагається визначити сутність сучасного тероризму: «Слід зазначити, що за всю історію існування соціального феномену тероризму значно змінився його зміст та форми прояву, хоча сутність залишилась тією ж – використання крайнього насильства або погрози насильством для досягнення певних політичних, релігійних чи інших публічних цілей, за наявності основного конструктивного елементу – мотиву злочинного терористичного діяння – залякування державної влади, суспільства або його частини [6]».

У контексті пошуків визначення тероризму у міжнародному правовому полі 27 січня 1977 р. у Страсбурзі було прийнято Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом. У цій конвенції було домовлено вважати терористичними актами:

- правопорушення, що підпадають під дію Конвенції про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації, підписаної у Монреалі 23 вересня 1971 року;

- серйозні правопорушення із посяганням на життя, фізичну недоторканість або свободу осіб, що мають міжнародний захист, зокрема дипломатичних агентів;

- правопорушення із викраденням, захопленням заложників або серйозним незаконним затриманням;

- правопорушення із застосуванням бомби, гранати, ракети, автоматичної вогнепальної зброї або листів чи пакетів із закладеним вибуховим пристроєм, якщо таке застосування створює небезпеку для осіб;

- замах на реалізацію будь-якого з наведених вище правопорушень або участь як співника особи, яка намагається здійснити таке правопорушення;

- правопорушення із застосуванням насильства проти життя, фізичної недоторканості, проти власності, якщо таке діяння створило колективну небезпеку для осіб або свободи особи;

- замах на здійснення будь-якого із наведених вище правопорушень [4].

Окрім зазначеного, тероризм також трактують як загрозу застосування насильства, яка спричинює почуття страху як у окремих громадян, так і загалом у суспільстві і розрахована на залякування та породження недовіри до органів державної влади у здатності протидіяти цим злочинним про-явам. Саме таке визначення наведено на Міжнародній конференції із питань тероризму «Європа-2000», яка відбулася у м. Києві у березні 1996 р. [3].

Як уже зазначалось, сучасний тероризм – дуже складне, структуроване явище, яке відображає інтереси різних суспільно-політичних сил. Це дає змогу по-різному підходити до вироблення універсального визначення тероризму, що серйозно перешкоджає пошуку оптимальних заходів протидії та попередження терористичних виявів.

Поширення терористичних виявів та масштабність їхніх руйнівних наслідків дає

підстави деяким дослідникам, зокрема єгипетському політологу М. Сід-Ахмеду, трактувати поняття тероризму значно ширше, ніж було прийнято раніше. На його думку, технологічний розвиток, який досяг небаченого рівня у військовій галузі, призвів до того, що війна в класичному сенсі цього слова стала неможливою, якщо не абсурдною. Оскільки абсурдність війни не означає закінчення конфлікту, боротьба тепер загрожує набути інших форм. Зі специфічної точки зору, тероризм може розглядатися як продовження війни, а не тільки політики, іншими заходами.

Дослідник Максиміліан Стрімска визначає сутність сучасного тероризму так: «Сучасний тероризм можна дефініювати як політично вмотивований та обґрунтований метод використання радикального насильства, головна мета якого – досягнення певного психічного ефекту. Характерною рисою сучасного тероризму є комунікативність: поєднання насильницьких вчинків із політичним посланням, при чому це послання може бути, а часто і є, диференційованим із огляду на різні сектори цільової публіки. Його органічною частиною може бути як інтенсивне залякування, тероризування одних, так і підбурювання інших, потенційних спільників і наслідувачів терористів. Від останніх видів тероризму сучасний тероризм відрізняється насамперед систематичним використанням крайнього насильства, яке визначає також характер навмисне викликаного психічного ефекту» [11].

У Законі України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.03 р. тероризм трактується як «... суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства із захопленням заручників, підпалами, убивствами, тортурами, залякуваннями населення та органів влади або здійсненням інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому невинних людей або погрозами виконати дії для досягнення злочинних цілей» [5].

Органічною частиною сучасного тероризму є як інтенсивне залякування, тероризування одних, так і підбурювання інших, потенційних спільників і послідовників терористів. Від попередніх видів тероризму сучасний відрізняється насамперед систематичним використанням крайнього насилля, яке визначає також характер навмисне викликаного психічного ефекту. Логіка політичного тероризму – це логіка винятково нищівної психологічної війни. Логіка тероризму містить момент неповаги до усіх конвенцій і у цьому, певним чином, полягає його дієвість. Важлива не так нахабність терористичних нападів, як те, що конкретні терористичні акти пов'язані з прогнозуванням екстремального насилля, не обмеженого жодною складовою частиною конвенцій.

Таким чином, сутність сучасного тероризму можна тлумачити як насильницьку дію, що дає змогу використовувати інформаційні, фінансові та технологічні ресурси, спрямовується на свідоме нехтування людським життям для досягнення основної мети – стати впливовим елементом формування нового світового порядку. Сучасний тероризм успадкував від історичних попередників усі риси політичного насильства. Він володіє специфічними особливостями і становить новий ступінь розвитку цього явища.

Трактування об'єктивного загальноприйнятого розуміння тероризму потребує врахування складності структури цього феномену, який є єдиним монолітним явищем із чітко визначеними межами і є методом політичної боротьби, що використовується різноманітними політичними силами.

Список використаної літератури

1. Антонян Ю.М. Терроризм: Криминологическое и уголовно-правовое исследование / Ю.М. Антонян. – М., 1998. – 137с.
2. Доповідь Держдепартаменту США про глобальний тероризм / Вашингтонська папка, 12.07.00.
3. Епур Г.В. Терроризм: знать, чтобы предупредить / Сб. статей/ Г.В. Епур, С.В. Коваленко. – Луганск, 2000. – 173с.

4. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, 27 січня 1977 р. – Страсбург.
5. Закон України. Про боротьбу з тероризмом // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 25. – Ст.180.
6. Зелінський С.А. Політичний тероризм як соціально-правове явище. // Актуальні проблеми держави та права. – Вип. 6. – Ч. II. – Одеса, 1999. – С. 40.
7. Матеріали VII регіональної науково-практичної конференції. 13–14 лютого 2001 р. – Львів, 2001.
8. Панарин А. С. Искушение глобализмом/ А. С. Панарин. – М.: Рус. нац. фонд, 2000. – 165с.
9. Резолюции и решения, принятые Генеральной Ассамблеей на 53-й сессии ООН. – Т. 1. – Нью-Йорк, 1999.
10. Словарь по уголовному праву / Отв. ред. А. В. Наумов. – М., 1997.
11. Стрімська М. Політичний тероризм: проблеми його визначення // Політологічний часопис. I. – 1994. – №2.
12. Токаревський Г.В. Міжнародний тероризм: сучасний стан та перспективи протидії // Стратегічна панорама. – 2003. – № 1.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ БЕЗПЕЧНОЇ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

*Баранов С.В.
м. Полтава*

***Анотація.** У статті розкривається такий дієвий засіб формування позитивної мотивації безпечної життєдіяльності населення як позитивний психологічний клімат, виховна робота та особистий приклад керівників. Обґрунтовується необхідність проведення сьогодні з усіма верствами населення додаткових практичних занять із долікарської допомоги та психологічно-сталого власної поведінки у надзвичайних ситуаціях соціально-політичного і воєнного характеру.*

***Ключові слова:** освіта, культура безпеки, безпека життєдіяльності, практична підготовка.*

В умовах екстремальних ситуацій потенційними жертвами є, в першу чергу, невідгодувані, невпевнені і необережні люди. Особиста безпека визначається знанням чинників виникнення небезпечних ситуацій, здатністю оцінювати ризики загроз й можливі їх наслідки. Сучасні соціально-політичні потрясіння українського суспільства ставлять вивчення питань особистої безпеки на перше місце в освіті молоді, ліквідуючи суспільну безграмотність у питаннях дотримання правил щодо забезпечення безпеки [1].

Проявляючи сьогодні підвищений інтерес до питань власної безпеки, громадяни Полтави не готові диференціювати різні види реально існуючих у нашому місті загроз і не здатні визначати доступні для них та ефективні заходи захисту від них. Полтавці здебільшого не знають, де в місті розміщені потенційно небезпечні об'єкти, яку загрозу вони несуть для населення і які заходи і засоби захисту необхідно вживати в разі виникнення на них надзвичайних ситуацій.

Разом з тим елементарна освіченість людей в галузі цивільного захисту допомагає виживанню в екстремальних ситуаціях. Так, наприклад, під час використання силовими структурами невідомого газу для звільнення заручників на Дубровці в Москві, вижили потерпілі, розміщені окремими групами в приміщенні саме там, де за вказівкою обізнаних осіб-заручників, люди здійснювали дихання через зволожену тканину.